

Görög Sándorra emlékezem

Görög Sándor: a magyar gyógyszer-analitika legnagyobb alakja; a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja; a Széchenyi-díj, a Köztársasági Érdemrend középkeresztje, továbbá nagyszámú hazai és külföldi kitüntetés birtokosa; nemzetközi hírvit tudós; 1959-től ötvenöt éven át a Richter Gedeon Nyrt. munkatársa.

Sándor kilencvenéves korában, 2025. május 3-án küldött nekem egy különös e-mailt. Levelében azt írta, úgy érzi, „közel a Vég”, és szeretné, ha temetésekor a Richter Gedeon Nyrt. képviseletében én mondanék búcsúbeszédet. E szándékát olyannyira fontosnak tartotta, hogy végrendeletében is rögzítette. Sürgetőleg kérdezte, elfogadom-e ezt a kérést, amire azonnal igennel feleltem. Sándor 2025. június 18-án hunyt el.

Képtelen vagyok szavakban kifejezni ennek a levélnek a drámáját – egyfelől a rohamosan közeledő elmúlás megrendítő, ugyanakkor higgadt közlését, másfelől a leírhatatlanul nagy megtiszteltetést, amit Sándor kérése jelent. Óhatatlanul adódik a kérdés: Miért éppen én? Első pillanatra úgy tűnhet, ennek a kérdésnek a feszegetése semmiképpen sem képezheti a Sándorra való megemlékezés tárgyát, vagy akár csak kiindulópontját, hiszen ez oly jelentéktelen kis pont abban a hatalmas képben, amit egy nagy tudós egész életpályájáról felfesthetünk. Mégis, a Sándorral való több évtizedes szakmai és baráti kapcsolatomra visszatekintve úgy hiszem, ennek a kérésnek jó oka van. Ez az ok pedig Sándor munkásságának és lényének olyan esszenciáját, olyan dimenzióját takarja, amit csak kevesen látnak és értenek igazi mélységében. Ezt az okot egyetlen módon lehet igazán megérteni. Meg kell élni. Richteresként. Nem is akármilyen richteresként: a richteres kutatók egy speciális, jelentős kisebbségben előforduló „alfajaként”. Úgy hiszem, Sándorral mi ennek az „alfajnak” a tagjaiként kapcsolódtunk össze szellemileg. Ahhoz, hogy hitelesen és méltóképpen megfelelhessék Sándor kérésének, nem látok más módot, mint ennek a szellemi kapcsolódásnak a perspektívájából tisztelni munkássága, személye és emléke előtt. Sándor életútjáról, publikus tudományos munkásságának mibenlétéről, volumenéről, hatásáról bárki könnyen tájékozódhat – akár néhány kattintással az interneten. Mély meggyőződésem, hogy amikor a búcsúbeszédre vonatkozó, felém irányuló kérését megfogalmazta, pontosan azt a személyes nézőpontot várta tőlem, ami nem ezeket a könnyen elérhető ismereteket ragadja meg, hanem a mögöttük meghúzódó olyan rejtettebb emberi, szakmai, intézményi tényezőket, amelyek az ő richteres és kutatói identitását valójában definiálták.

Sándort közelebről 1989 végén ismertem meg, amikor gyógyszer-analitikusként az ő főnöksége alatt a Richter budapesti központjában kezdtem dolgozni. Sándor csapata kutató analitikusokból állt, ami a gyakorlatban azt jelentette, hogy különböző analitikai módszerek komplex alkalmazásával a legváratlanabb és legnehezebb gyógyszer-analitikai feladatokkal (amelyek megállíthatatlanul, folyamatosan és végeláthatatlan mennyiségben bukkantak fel a cég által művelt legkülönbözőbb témákban, kezdve a hatóanyag-kutatástól a minőségbiztosításon át a gyártásig) kel-

Görög Sándor fénykorában, ötvenedik születésnapjának ünnepségén a Richterben

lett megbirkózni úgy, hogy az eredmények gyorsaságának és pontosságának mindig hatalmas üzleti tétje volt.

Sándor már akkor ikonikus figura volt a Richterben. Óriási tisztelet övezte, ami nemcsak kivételes szaktudásából, illetve általános műveltségéből, hanem személyes kisugárzásából, természetes méltóságából is adódott. Munkatársai főnként és emberként is rendkívül kedvelték. A richteres dolgozók szemében nemcsak kiemelkedő tudósként volt ismert: rendszeresen hazai és külföldi természetjáró és városnéző túrákat szervezett a cég dolgozóinak, amelyekre túravezetőként alaposan felkészült. Ezek a túrák roppant népszerűek voltak gyárszerte.

Az analitika széles spektrumán belül szakmai háttérünk és érdeklődésünk jelentősen eltért egymástól, hiszen ő a klasszikus és műszeres analitikai kémia, a nagy hatékonyságú kromatográfia szakértője volt, míg én a nagyműszeres molekulaszakértő-kutatás területén próbálgattam a szárnyaimat. Ami viszont első pillanatra nyilvánvaló módon közös volt bennünk, és kimondva-kimondatlanul azonnal annak a bizonyos kutatói „alfajnak” a picinyke halmazába helyezett minket, az a tudományos publikálás iránti elszántságunk volt. Az ilyen irányú erőteljes motiváció meglehetősen szokatlan volt az ipari kutatók között, de úgy tűnik, mindkettőnket erre predesztinált a kutatói habitusunk, valamint a richteres életünket megelőző egyetemi kutatói múltunk.

Sándor egy évvel az én megszületésemet követően lépett be a Richterbe, vagyis ezerszer nagyobb tapasztalata volt abban, mi-

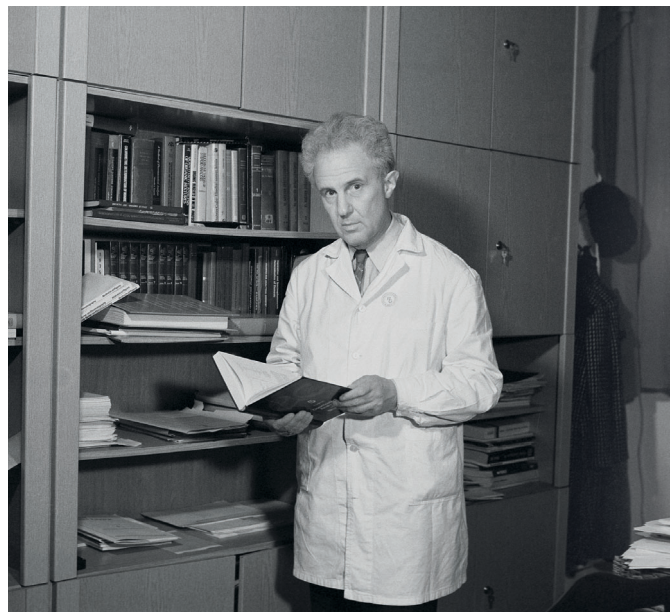

lyen hatalmas nehézségekkel jár ipari közegben a házon belül megalkotott eredményeket publikálni. Ezeknek a nehézségeknek a természetét akkoriban még nem láttam át vagy nem tapasztaltam meg teljes egészében, mint ahogy azt sem láttam teljesen, milyen jelentősége lehet a cég életére nézve a belső tudományos eredmények lehetséges szerinti külső megjelenítésének.

Sokan azt hiszik, a gyógyszeripari kutatók publikálási szándékaival szemben a titkossági szempontok jelentik a gátat. Az, hogy ez a gát létezik, természetesen igaz. De a gyakorlatban ehhez hasonló nagyságú egyéb gátak egész sora is megjelenik. A gyógyszer-analitikában például – a már említett módon – hatalmas és folyamatos a nyomás a gyors és pontos analitikai adat-szolgáltatásra, mindeközben a GMP-szempontoknak megfelelő működésre. E három elvárás egyszerre történő érvényesítése roppant energia- és időigényes tevékenység. Az egész belső cégkultúra elsődlegesen nem publikációkat vár a kutatóktól, hanem üzleti eredményt. A gyógyszeripari kutatókat nem veszik körbe publikációéhes PhD-hallgatók, akik átvinnék a cikkírás számos terhét. És persze a tudományos értékű eredményeknek csak egy töredéke kap publikálási engedélyt. Ha egy gyógyszeripari kutató mindezeket a gátakat leküzdve rendelkezik publikálható eredménnyel, akkor a közleményét jellemzően munkaidőn kívül kell megírnia. Aki valaha írt tudományos közleményt, pontosan tudja, ehhez milyen eltökéltség, alaposág, hosszú távú osztatlan, fókuszált figyelem és intellektuális fegyelem kell. Ezt szinte aszketikus életformát igénylően nehéz megvalósítani. A Richterben kiváló kutatók sokasága végez világszínvonalú kutatást, de a napi munka mellett csak keveseknek áll módjában, vagy éppenséggel kevesen elég elszántak, hogy ezt vállalják. Sándor vállalta ezeket az erőfeszítéseket, ezeket az áldozatokat, ezt a missziót. Publikációit soha nem a Richterben végzett munkájának rovására vagy munkaidejében, hanem otthon, éjszakába nyúlóan írta. Számomra ez a vállalat definiálja a legjobban az ő gyógyszeripari kutatói személyét – az ő nagyságát.

Sándor munkásságának kiemelt fókuszja volt a nyomszennyezők mennyiségi és minőségi analízise gyógyszerhatóanyagokban és gyógyszerkészítményekben. Szintén kevesen látják, ez milyen hihetetlenül nehéz terület. Analitikai értelemben egy ismeretlen nyomszennyezőről sokszor igen körülményes megfelelő mennyiségű és minőségű kísérleti adatot begyűjteni ahhoz, hogy a szerkezetét nagy biztonsággal meghatározhassuk. Ráadásul a nyomszennyezők világa a roppant kis valószínűséggel lezajló kémiai reakciók világa – szerkezetük meghatározásánál gyakran nemhogy nem segítenek, de még félre is vezethetnek a tankönyvi kémiai ismereteink vagy a kémiai intuíciónk. A nyomszennyezők vizsgálata óriási analitikai és kémiai szaktudást, valamint komplex módszertani analitikai megközelítést igényel, és még ezek ötvözésével is jelentős a tévedés kockázata. Ugyanakkor a nyomszennyezők iparjogvédelmi és minőségbiztosítási szempontból is üzletileg különlegesen nagy jelentőségű és érzékeny problémakört képviselnek, ahol a tét vagy a tévedés rendkívül negatív, vagy a siker rendkívül pozitív hatása. Sándor hatalmas mennyiségű olyan analitikai problémát oldott meg a nyomszennyezők területén, ami rendkívüli üzleti értékkel bír a Richter számára, és egyben nagy tudományos értéket hordoz, ám titkossági okokból ezeket nem publikálhatta. Sándor ennek a területnek vált ikonikus, újító, szemléletformáló és nemzetközi szinten is hatalmas tiszteletnek örvendő alakjává.

Pályám során meglehetősen sok nemzetközi gyógyszer-analitikai konferencián vettem részt a Richter képviselőjében. Rengeteg előadást tartottam, posztereket állítottam ki. Ezeket a kon-

Korábban publikálatlan kép 1988-ból

(fotó: G. Fábri Zsuzsa, <https://real-i.mtak.hu/id/eprint/17151>)

ferenciákon gyakran találkoztam össze és beszélgettem a gyógyszer-analitika világhírességeivel. Ezek a tudósok, amikor látták, hogy a Richterben dolgozom, rendre, újra meg újra, egymástól térben és időben függetlenül, így reagáltak: Áááá, az a magyar gyógyszergyár, ahol Görög Sándor dolgozik! Ők a Richtert Sándor tudományos munkásságán és személyes kapcsolatain keresztül ismerték és nagyra értékelték. Ez világított rá számomra arra, hogy akár egyetlen olyan kutató, aki nemzetközi szinten elismertté válik, milyen különleges értéket jelent a vállalat presztízse és szakmai megítélése szempontjából.

A Richter kivételes vállalat, és Sándor egész pályafutása során mély hálával és büszkeséggel tekintett arra, hogy részese lehetett a közös sikereknek, és hogy eredményeivel – legyenek azok publikáltak vagy belső hasznosításúak – hozzájárulhatott a cég és a tudomány fejlődéséhez. Ugyanakkor kevesen értették igazán munkájának és missziójának fent vázolt kihívásait, valamint eszmei és kultúraformáló jelentőségét. A sors úgy hozta, hogy azonos kutatói „alfajhoz” tartozásunk okán én értettem – és ő ezt tudta. Meggyőződésem, hogy ezért kért fel arra, hogy én búcsúztassam...

Kedves Sándor! Ha Te nem lettél volna, ha nem mutattad volna az utat, nem biztos, hogy képes lettem volna egy hozzád hasonló úton elindulni, és legfőképpen annak a csodás, de igencsak rögzös útnak a rögeivel megküzdeni. Búcsúzom minden richteres kollégám nevében, aki téged ismert, szeretett, tisztelt, tőled inspirációt kapott. Hálásak vagyunk, hogy az általad fémjelzett kor-szak részesei lehettünk...

Szántay Csaba

az MTA doktora
egyetemi magántanár
tudományos főtanácsadó
egészségügy- és oktatástámogatási vezető
Richter Gedeon Nyrt.